

A végkifejlet szempontjából igen elgondolkasztó a 24. számú beszélgetés (Nagy Imrével, 1954. márc. 11.) egyik mondata: „Az egypártrendszerre történő áttérés, a szovjetek példájának másolása a tanácsok megalakításakor, az ezzel kapcsolatos túlzott sietség nem bővítette, hanem indokolatlanul szűkítette kapcsolatainkat a széles néptömegekkel.” Ha erre azonnal nem is reagáltak, de ez már Moszkvának is sok lehetett. S Andropov nem ok nélkül táviratolta 1956. október 23-án: „a kialakult helyzetben a magyar elvtársak segítség nélkül, maguktól aligha tudnak bátor és határozott cselekvésbe kezdeni”. Mit lehet még ehhez hozzátenni? Magyarország függetlensége? Ugyan már.

BUDA ATTILA

(Szerkesztette Baráth Magdolna, Napvilág Kiadó, Budapest, 2002, 376 oldal, 1900 Ft)

RAINER M. JÁNOS:

Nagy Imre

1989. június 6-án Nagy Imre újratemetésével eltemették azt a rendszert is, amelynek képviselője és áldozata is volt egyben az 1956-os magyar miniszterelnök. Rainer M. János azon a napon kezdte el írni könyvét, amikor hősenek története véget ért.

Ez olvasható az 1999-ben az 56-os Intézet kiadásában megjelent kétkötetes Nagy Imre-monográfia borítóján. A Vince Kiadó *Történeti Életrajzok* sorozatában egy rövidebb, mindenki számára élvezhető művet vehet kezébe az olvasó.

Nagy Imre életét főbb vonalakban a történelemórákról ismernünk kell – gondolhatjuk. De valóban ismerjük-e? Nagy Imre 1896. június 6-án született Kaposváron. Elemi iskolai tanulmányai után a kaposvári Állami Főgimnáziumba került, ahol négy és fél évet végzett. Harcolt az olasz fronton, Galíciában. Megsebesült és orosz hadifogságba esett. 1920-ban tagja lett az oroszországi bolsevik pártnak. 1921-ben hazatért társaival, egyhónapos CSEKA-képzés után, hogy sztrájkokat szervezzenek, és előkészítsék a fegyveres felkelést Magyarországon. 1927-ben letartóztatták, majd két hónap vizsgálati fogság után szabadon engedték. Élete ekkor vette első igazi fordulatát Rainer szerint. Nem „kommunistának lenni”, hanem annak maradni – erre a kérdésre adott igenlő választ.

1928 márciusában elhagyta Magyarországot, Bécsbe ment. 1929-ben a Szovjetunióba távozott, ahol tizenöt évet töltött. 1938. márc. 4-én letartóztatták és négy nap múlva szabadon engedték. Hogyan menekült meg a tisztogatástól? Többféle magyarázatot is kapunk. Lehet, hogy Kun Bélával való rossz kapcsolata

miatt. A másik magyarázat szerint a Belügyi Népbiztosság érdeklődött iránta. Rainer leszögezi, hogy a Nagy Imre „ügynök” voltát igazoló Vológya-dossziét 1989-ben, utólag állították össze, hogy így kompromittálják a magyar demokratikus átalakulás egyik főszereplőjét. Feltételezhető viszont, hogy a dossziéban számos eredeti dokumentum is található.

1943-tól indul Nagy Imre karrierjének szédületes felfelé ívelése. Mindezt a tisztogatások utáni káderhiánnyal magyarázza az életrajzíró. Ő a népszerű földosztó miniszter, akinek népszerűségétől a párt vezetői tartanak, majd 1949-től egyetemi tanár lesz. Az ötvenes évek elején szintén megmenekül a párt sorait tizedelő tisztogatástól. 1953-ban ő az új idők miniszterelnöke, az ő nevéhez fűződik az internáló táborok megszüntetése, a koncepciók perek felülvizsgálata (természetesen csak a kommunista párt tagjaié), egyáltalán a törvényesség „helyreállítás”. Majd ismét félreállítják. Rákosi Mátyás ismét megpróbálja a hatalmat megszerezni.

1956-ban megint előtérbe kerül. Lakásán rendszeresen találkozik az értelmiség. A forradalom kitörésekor Nagy Imre nem tudja, mit tegyen. Megtudjuk, Hegedűs András és Gerő Ernő hogyan vette rá a státárium aláírására. Október 24-én kijelenti az első miniszterelnöki beszédében, hogy a kormány megvalósítja az 1953-as júniusi programot, és

a szovjet csapatok elhagyják az országot – de ez már kevés a tömegeknek. Rainer szerint Nagy zavarodott volt, de október 28-tól kezdve, amikor Gerő és Hegedűs a nevében a szovjet csapatok beavatkozását kérte, olyan felháborodás vett rajta erőt, amely döntően meghatározta magatartásának megváltozását. A szovjet csapatok bevonulása, Maléterék le tartóztatása pedig végleg összetörik. A könyv legizgalmasabb fejezetei ezek, amelyek Nagy Imre lelkiállapotát és az eseményekhez való „hozzáfejlődését” mutatják be. És a szomorú végjáték. A Romániába való internálás, a politikai játszmák, amelyek 1958. június 16-án a kivégzéshez vezetnek. Megmutatkozik a szocialista tábor kérlelhetetlen ereje. Rainer Kádár János döntését elemzi, hogy miért döntött ő (és egyedül ő) a kivégzés mellett. És végül az ítélet utójátéka. Hogyan jutott el a magyar társadalom 1989. június 16-ig. Hogyan került Nagy Imre a nemzeti panteonba.

Az életrajz több oldaláról mutatja meg Nagy Imrét, az embert, a politikust. A 20. századi szocialista életsors sivárságát, azt, hogy az ember egyéni sorsa mennyire kiszolgáltatott a hatalomnak. Egy sakkbábu csupán a politika porondján. Hiányzik belőle a polgári értelmiségre oly jellemző belső és hatalomtól való függetlenség. De Nagy Imre, mire eljutott a kivégzéséig, a hatalomtól független, szabad ember lett, aki in-

kább a halált választotta, mint elveinek megtagadását.

BARACSI ERZSÉBET

(*Vince Kiadó, Budapest, 2002, 184 oldal, 1995 Ft*)

DR. VARGA LÁSZLÓ:

***Fények a ködben
(Egy életút a nemzet
szolgálatában)***

Egy olyan ember osztja meg e könyvben gondolatait és 93 év tapasztalatát a világról és a politikáról, aki megélte az első világháborút, aktív közéleti emberként a két világháború közti magyar viszonyokat, ellenállóként és börtönlakóként a második világháborút, a kommunista diktatúrát, majd disszidens amerikai ügyvédként a hidegháborút, mindezek után pedig hazatérve, aktív politikusként a rendszerváltozás utáni Magyarországot.

Egy mélyen vallásos, ízig-vérig kereszténydemokrata világnézettel ismerkedhet meg az olvasó. A világnézeti semlegesség – Varga László felfogásában – nemcsak hogy elveendő, de valójában nem is létezik, ugyanis „ez egy nagyon erős világnézet, amely a nemzeti és a keresztény értékrendet tagadja, annak semlegesítésére törekszik, s helyette cinizmust, nihilizmust ad”. Az e ni-

hilizmus ellen küzdő keresztény értékrendet a könyv minden sora nyíltan felvállalja, sőt számos fejezet kísérletet tesz arra, hogy a kereszténydemokrata gondolkodás és politika programját körvonalazza, és a gyakorlati életben alkalmazhatóvá tegye.

De nemcsak programpontokat és elméleti okoskodásokat olvashatunk, hanem a közelmúlt magyar kereszténydemokráciájának történetébe is bepillanthatunk. Nagy értéke a könyvnek, hogy a szerző számos dokumentummal, levéllel egészíti ki az események elemzését. Így a Magyarországon zajlott politikai csatározásokról nem csupán a szemtanú száraz okfejtéseiből kaphat képet az olvasó, hanem eredeti, közvetlenül az események hatása alatt született írásokból is. A Giczgy György, Füzesy Tibor által vezetett Kereszténydemokrata Néppárt történetének a közvélemény előtt eddig talán ismeretlen részleteit ismerhetjük meg.

Izgalmas és aktuális része a könyvnek, melyben Varga László a Történeti Hivatalban róla fellelhető anyagot közli: sokszor „Szigorúan titkos” pecséttel ellátott jelentéseket, újságcikkeket, környezettanulmányokat, tanúvallomási jegyzőkönyveket. Meglepő, hogy nem kevés az iratok között a nyolcvanas években született. A szerző kommentárja szerint „érdekes anyag, többnyire olyan fokú hazugságokat tartalmaz, hogy csak a nevem igaz bennük. De ami igazán